

HISTORIA MISJI

Studia Misjologiczne 2011, t. 4, s. 30–42

Ks. Franciszek Jabłoński*
Gniezno

390. ROCZNICA POWSTANIA KONGREGACJI EWANGELIZACJI NARODÓW (1622–2012)

Wprowadzenie

W 2012 r. mija 390. rocznica powstania ważnej instytucji dla dzieła ewangelizacji misyjnej świata, jaką jest Kongregacja Ewangelizowania Narodów¹. Jest to okazja do ukazania historii jej powstania, ukonstytuowania się w dokumentach Kościoła oraz zaprezentowania jej osiągnięć i współczesnej działalności.

Koordinacja i swego rodzaju nadzór nad misyjną działalnością Kościoła, w różny sposób stawały się aktualne w poszczególnych okresach historii Ludu Bożego. Niezwykle ważnym momentem było zapoczątkowanie na szeroką skalę tzw. misji zewnętrznych, co łączyło się przede wszystkim z odkryciami geograficznymi².

3 maja 1493 r. papież Aleksander VI bullą *Eximiae devotionis* podzielił świat linią demarkacyjną (*divisio mundi*) na dwie części, powierzając Koronie hiszpańskiej oraz portugalskiej „patronat” nad terytoriami, które wraz z podbojem owe Korony miały ewangelizować³.

* **Ks. Franciszek Jabłoński**, dr teologii w zakresie misjologii, członek SMP.

¹ W artykule ujednolicono nazwę Kongregacji, różnie zapisywaną w tłumaczeniach. Autor opowiada się za tłumaczeniem: Kongregacja Ewangelizowania Narodów.

² Por. E. Szafrowski, *Kuria Rzymska*, Warszawa (ATK) 1981, s. 149.

³ Por. A. Kmiecik, *Posyłam was. Misja Chrystusa Odkupiciela powierzona Kościołowi*, Warszawa 1995, s. 15–16; K. Czermak, *Misje odnawiają Kościół*, Tarnów 1996, s. 56.

Dla misji katolickich otwierały się wówczas podwoje Chin, Dalekiego Wschodu, Ameryki Łacińskiej oraz terenów znajdujących się wzdłuż zachodnich wybrzeży Afryki. Otwierające się zatem nowe możliwości pracy misyjnej nie pozostawały bez wpływu na pobudzenie ducha misyjnego. Wraz z nimi pojawiła się coraz pilniejsza potrzeba powstania instytucji kościelnej, która koordynowałaby całą działalność misyjną, gromadziła środki materialne oraz pomagała w zaspokojeniu najpilniejszych potrzeb na terytoriach misyjnych. Dodatkowym czynnikiem przemawiającym za powstaniem takiej instytucji były nasilające się z czasem trudności związane ze wspomnianym patronatem, które polegały na wykorzystywaniu działalności misyjnej do celów ekspansji kolonialnej oraz dotkliwy brak formacji miejscowego duchowieństwa na terytoriach misyjnych⁴.

1. Kongregacja i historia jej powstania

Idea powstania kongregacji zajmującej się całokształtem działalności misyjnej kształtowała się przez długi czas. Pod koniec XIII w. po raz pierwszy ideę powołania do życia takiej kongregacji podjął słynny publicysta, filozof i mistyk, a przy tym gorliwy misjonarz, Ramon Lul (1232–1315?), zwany też „doktorem misji”. Prośbę w sprawie powołania kongregacji skierował dwukrotnie do papieży: Celestyna V w 1294 r. i do Bonifacego VIII w 1295 r.⁵

23 lipca 1568 r. Pius V, idąc za radą przełożonego generalnego jezuitów, o. Francesco Borgia (św. Franciszek Borgiasz), powołał aż dwie kongregacje: pierwszej powierzył zadanie poszukiwania bardziej odpowiednich środków (sposobów) do nawracania mieszkańców północnej Europy, na terytoriach protestanckich (*Congregatio Germanica*), drugą zaś dla prowadzenia misji w Indiach Zachodnich i Wschodnich. Pierwsza z tych kongregacji nigdy nie funkcjonowała, druga natomiast, po obiecującym początku, nie rozwinęła szerszej działalności – głównie na skutek niechęci i sprzeciwu króla Hiszpanii, Filipa II (1527–1598), obawiającego się ograniczenia dotychczasowych wpływów hiszpańskich. Kongregacja ta istniała bardzo krótko⁶.

Grzegorz XIII (1572–1585) podjął próbę reaktywowania kongregacji powołanej przez Piusa V, ale nie przyniosło to trwałych efektów. Sykstus V konstytucją *Immensa aeterni Dei* z 22 stycznia 1588 r. powołał do życia 15 kongregacji. Jednak żadnej z nich nie powierzono starania o rozkrzewianie wiary. Kolejne inicjatywy utworzenia kongregacji podjął Klemens VIII

⁴ Por. T. Wojda, *Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów*, „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie 8–9 (1992), s. 52–53.

⁵ Por. R. Skowronek, *Kongregacja Ewangelizowania Narodów w rozwoju historyczno-prawnym*, „Prawo Kanoniczne” 16 (1973) 3–4, s. 191–192.

⁶ Tamże, s. 192; por. A. Kmiecik, *Posyłam was...*, s. 18.

(1592–1605). W 1594 r. powołał specjalną kongregację dla spraw misji prowadzonych w Abisynii, w następnym zaś roku ustanowił inną kongregację dla Italo-Greków, a 11 sierpnia 1599 r. erygował kongregację, która otrzymała stabilną nazwę: *Congregatio de Propaganda Fide*. Jednakże i ta kongregacja działała tylko przez rok (ostatnie posiedzenie odbyło się 14 sierpnia 1600 r.). Niepowodzeniem zakończyły się również próby reaktywowania kongregacji, podjęte przez Pawła V (1605–1621). Mówiąc o wysiłkach, zmierzających do powołania centralnego organu dla spraw misji, trzeba w tym miejscu wspomnieć dzieło karmelity Tomasza od Jezusa, pt. *De procuranda salute omnium gentium* (...), opublikowane w 1613 r. W tym właśnie opracowaniu autor przedstawił strukturę i zadania przyszłej Kongregacji Rozkrzewiania Wiary⁷.

Hiszpańscy karmelici reformowani, którzy w tym czasie podjęli pracę misyjną na Bliskim Wschodzie, oraz włoscy klerycy regularni ciągle zachęcali do założenia rzymskiej kongregacji dla rozkrzewiania wiary. Generał zakonu karmelitów, Dominik od Jezusa i Maryi, który w czasie bitwy z czeskimi protestantami pod Białą Górą w Czechach (1620) niósł przed oddziałami Ligi Katolickiej krzyż, zagrzewający do zwycięstwa, starał się przekonać zaprzyjaźnionego kard. Alessandro Ludovici z Bolonii o konieczności utworzenia takiej instytucji. Gdy kardynał ten został papieżem (Grzegorz XV, 1621–1623), sprawa utworzenia kongregacji została przyspieszona⁸.

Grzegorz XV w dniu 6 stycznia 1622 r. w uroczystość Objawienia Pańskiego „w przekonaniu, że najważniejszym zadaniem urzędu pasterskiego jest rozkrzewianie wiary, aby przez nią ludzie zostali doprowadzeni do poznania i czci prawdziwego Boga”, powołał do życia kongregację złożoną z 13 kardynałów, 2 prałatów, 1 sekretarza, której przekazał zadanie rozkrzewiania wiary w świecie. Bullę założycielską *Inscrutabili divinae providentiae* Grzegorz XV wydał 22 czerwca 1622 r.⁹

W bulli papież napisał: „Nasi Poprzednicy – Papieże, kierując się troską pasterską, z nakładem środków, z gorliwością i zapobiegliwością pracowali nad tym, aby nie zbrakło pracowników na tak wielkim żniwie i aby nie zaniedbywano tych szlachetnych starań, niemniej My, aby móc z większą jeszcze czujnością, troskliwością i zapałem prowadzić dalej to dzieło, i aby w przyszłości kontynuować je mogli Nasi następcy, uznaliśmy za słuszne powierzyć tę sprawę szczególnej trosce kilku Czcigodnych Braci naszych,

⁷ Por. E. Szafrowski, *Kuria Rzymska...*, s. 150-151, por. „Annuario Pontificio. Per L'Anno 2011”, Città del Vaticano 2011, 1840.

⁸ Por. *Historia Kościoła katolickiego*, Warszawa 1986, t. 3, s. 207.

⁹ Tamże.

Kardynałów św. Kościoła Rzymskiego, co też istotnie pismem niniejszym powierzamy im i zlecamy”¹⁰.

Pierwsze poczynania członków nowej kongregacji charakteryzował pełen nadziei optymizm, idący w parze z dobrze rozważonym planem. Kongregacja miała nadzwyczaj zdolnego i zręcznego sekretarza – ks. Francesco Ingoliego. Wiele też zawdzięczała zapałowi wspomnianego karmelity – Dominikowi od Jezusa i Maryi, który wkrótce został dokooptowany do kongregacji. Jeden z prałatów, Hiszpan Vives przekazał do dyspozycji kongregacji swój pałac przy placu Hiszpańskim (*Piazza di Spagna*)¹¹.

Dnia 14 stycznia 1622 r. odbyło się pierwsze posiedzenie kongregacji, na którym postanowiono:

– wysłać listy apostolskie do nuncjuszy, polecające przesłać sprawozdanie na temat stanu religijnego na powierzonych im terenach oraz zebrać odpowiednie informacje i wskazać kongregacji środki i propozycje w celu rozkrzewienia wiary w ich nuncjaturach;

– przygotować bullę erekcyjną dla powołanej kongregacji, z określeniem jej uprawnień i przywilejów¹².

Podczas następnego posiedzenia, w marcu 1622 r., wyznaczono już etapy pracy i przedłożono propozycje dotyczące finansowego zabezpieczenia działalności kongregacji, przy czym w tym zakresie zwłaszcza kardynałowie wykazywali ofiarność. Papież powierzył kongregacji zadanie „omówienia i wyjaśnienia całokształtu problemów i każdej pojedynczej sprawy”, najważniejszych w owym czasie i związanych z rozkrzewianiem wiary katolickiej na całym świecie. Organizacyjnie rozwiązano to w ten sposób, że kulę ziemską stosownie do liczby kardynałów kongregacji podzielono na 13 regionów. Każdy z tych regionów był terytorium działania dla jednego kardynała. Natomiast 13 nuncjuszy lub wikariuszy patriarchalnych reprezentowało je na zewnątrz. Nuncjusze, oprócz dotychczasowych zadań, mieli także obowiązek troszczenia się o czysto religijne sprawy i byli odpowiedzialni za realizację zadań Kongregacji Rozkrzewiania Wiary w swojej „prowincji”. To *division provinciarum totus orbis terrarum* stanowi wspinały początek nowego dzieła, które nie bez racji można porównać z pierwszymi Zielonymi Świątkami. Jest godne odnotowania, że z 13 „prowincji” 8 było wyłącznie europejskich. Dwie dalsze „prowincje” obejmowały Hiszpanię i Portugalię z ich zamorskimi koloniami i posiadłościami. Tylko trzy „prowincje” były „ziemiami

¹⁰ Grzegorz XV, Bulla *Inscrutabili divinae providentiae* (22 czerwca 1622 r.), w: „Breviarium Missionum”, Warszawa 1979, cz. 1, 32-37.

¹¹ Por. *Historia Kościoła katolickiego...*, s. 208.

¹² Por. E. Szafrowski, *Kuria Rzymska...*, s. 151.

pogańskimi” niezależnymi od Europejczyków, oczywiście z chrześcijańskimi enklawami: Azja Mniejsza, Bliski Wschód i Afryka Północna¹³.

W piśmie do nuncjuszy, w którym zawiadomiono ich o utworzeniu kongregacji, określano także jej zadania, mające na celu nawracanie herezyków i niewierzących, chronienie niedotkniętych jeszcze przez reformację ludów i stworzenie barier, zapobiegających dalszym postępowi religijnemu nowatorstwa. Działalność misyjna stała więc na drugim miejscu i nie była uwydatniona. W ten sposób pierwszym praktycznym terytorium działalności kongregacji miała być – obok Bliskiego Wschodu – przede wszystkim Europa Środkowa i Północna, a jako główne zadania wymieniano: troska o zagrożony katolicyzm w krajach znajdujących się pod rządami protestantów, rozważne przywracanie obrządku katolickiego na terytoriach, które w wyniku wojny trzydziestoletniej otrzymały znów katolickiego władcę, wykorzystywanie każdej nadarzającej się sposobności do głoszenia Ewangelii czy pełnienia służby Bożej na niedostępnych dotychczas terytoriach, a także posyłanie misjonarzy oraz angażowanie do tej działalności księży pochodzących przeważnie z zakonów. Ponadto kongregacja od początku zabraniała podejmowania jakiegokolwiek działalności politycznej i starała się nawet rezygnować z wszelkich kościelno-politycznych korzyści na rzecz realizacji celów religijnych i duszpasterskich¹⁴.

Na szóstym posiedzeniu kongregacji (25 kwietnia 1622 r.) stworzono specjalną Komisję Kardynałów dla Seminariów i Kolegiów w Rzymie¹⁵.

Już w ciągu pierwszych lat jej istnienia napływały ofiary pieniężne z Neapolu i Genui, od wicekróla Hiszpanii i od arcybiskupa Salzburga. Do tego dochodziły pewne sumy wpłacane przez kardynałów i dotacje od papieża. Pieniądze przeznaczano na realizację wielkich zadań, a następnie, w sposób rygorystyczny, na takie cele, jak: kształcenie misjonarzy, pokrywanie ich kosztów podróży i utrzymanie. Z zasady odrzucano prośby o udzielenie pomocy pieniężnej konwertytom czy też o finansowe wsparcie literatury katolickiej¹⁶.

Grzegorz XV przyznał nowej dykasterii liczne przywileje i udzielił specjalnej jurysdykcji oraz przewidział dla niej specjalne uposażenie, aby mogła swobodnie rozwijać swoją działalność. Nowa kongregacja otrzymała również władzę sądowniczą w odniesieniu do spraw związanych z misjonarzami oraz osobami podlegającymi tej dykasterii. Dotyczyła ona spraw cywilnych i karnych, także w pierwszej instancji. Wspomnianych wyżej uprawnień udzielił Grzegorz XV konstytucją *Cum inter multiplices*, z dnia 14 grudnia 1622 r.

¹³ Por. *Historia Kościoła katolickiego...*, s. 208.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Por. A. Kmiecik, *Posyłam was...*, s. 20.

¹⁶ Por. *Historia Kościoła katolickiego...*, s. 210.

Tak obszerna kompetencja sprawiła, że Kongregacja Rozkrzewiania Wiary stała się organem niezależnym od innych kongregacji, a nawet od trybunałów Kurii Rzymskiej. Nie trwało to jednak zbyt długo. Innocenty XII, konstytucją *Romanus pontifex curae* (17 września 1692 r.), ograniczył władzę sądowniczą tylko do spraw spornych związanych z administracją samej kongregacji. Ponadto, mając na uwadze dokładniejsze załatwianie spraw, sama kongregacja zaczęła przekazywać różne sprawy – zgodnie z kompetencją – m.in. do św. Oficjum, Penitencjarii Apostolskich czy Kongregacji Soboru. Innym źródłem ograniczenia kompetencji stawały się przywileje papieskie przyznawane zakonom misyjnym, jak również – tzw. prawo patronatu królewskiego Hiszpanii i Portugalii – co w wielu wypadkach wykluczało w praktyce możliwość ingerencji kongregacji na podległych jej teoretycznie terytoriach¹⁷.

Nowo powstała kongregacja rozpoczęła swoją pracę od nawiązania ścisłych i regularnych kontaktów z nuncjuszami, biskupami, przełożonymi generalnymi oraz wieloma innymi osobami kompetentnymi w sprawach misyjnych. W efekcie zgromadzono obfity i bardzo cenny materiał, ukazujący mniej lub bardziej rzeczywisty obraz misji. Na podstawie lektury zebranych informacji oraz różnych sugestii, doświadczeń i przemyśleń ludzi, a zwłaszcza jej pierwszego sekretarza – ks. Francesco Ingoliego, opracowano liczne dekrety i instrukcje, których zasadniczy charakter ilustrują następujące decyzje:

- całkowite oderwanie misji od kolonializmu,
- odsunięcie misjonarzy od polityki i handlu,
- wprowadzenie odpowiedniej formacji duchowej i intelektualnej dla misjonarzy,
- rozwijanie formacji miejscowego duchowieństwa,
- dostosowywanie pracy misyjnej do kultury i zwyczajów miejscowych.

Rozporządzenia te miały wielką wagę, w wielu przypadkach bowiem oczyszczały misję z krzywdzących podejrzeń, uwypuklając ich wymiar duchowo-religijny, oraz nakreślały jasny program działania misyjnego zarówno kongregacji, jak i samych misjonarzy¹⁸.

Spośród wybitnych prefektów kongregacji należy wymienić kard. Stefano Borgia. Pełnił ten urząd od 16 sierpnia 1802 r. do 23 listopada 1804 r. (wcześniej był pro-prefektem). Interesował się on w sposób szczególny Chinami. W dwóch programowych memoriałach zwracał uwagę na ustanowienie biskupów rodzimych w Chinach oraz język chiński w liturgii. „Niech ktokolwiek spróbuje – pisał – czytać modlitwę napisaną łańskimi literami,

¹⁷ Por. E. Szaftrowski, *Kuria Rzymska...*, s. 151-152, por. R. Skowronek, *Kongregacja Ewangelizowania Narodów...*, s. 194-195.

¹⁸ Por. T. Wojda, *Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów...*, s. 52-53.

ale po chińsku i niech potem powie szczerze, jakie uczucia i skutki odnalazł w swoim sercu”¹⁹.

2. Kongregacja w dokumentach Kościoła

Po opublikowaniu bulli erekcyjnej w 1622 r. działalność kongregacji i jej kompetencje ukazywane były w późniejszych dokumentach Kościoła aż do czasów nam współczesnych.

Pius IX powołał do życia nową dykasterię rzymską pod nazwą Kongregacji Rozkrzewienia Wiary dla spraw Obrządku Wschodniego (*Congregatio de Propaganda Fide pro negotiis ritus orientalis*), zlecając jej całkowitą troskę o chrześcijan tego obrządku (konstytucja apostolska *Romani pontifices* z 6 stycznia 1862 r.). Kongregacja ta stanowiła część składową Generalnej Kongregacji Rozkrzewienia Wiary, z którą łączył ją wspólny kardynał prefekt, lecz z własnym sekretarzem, własnymi konsultorami i urzędnikami²⁰.

29 czerwca 1908 r. papież Pius X konstytucją *Sapienti consilio* dokonał ogólnej reformy Kurii Rzymskiej, która objęła także Kongregację Rozkrzewienia Wiary. Papież chciał przede wszystkim dokładniej określić terytorialny zakres jurysdykcji tej kongregacji. Według konstytucji „jurysdykcja Kongregacji Rozkrzewienia Wiary obejmuje terytoria, na których nie ustanowiono jeszcze hierarchii, czyli trwa tzw. status misyjny”. Jako kryterium zatem przyjęto w zasadzie fakt ustanowienia hierarchii. Chodzi o podział na diecezje, dla których ustanawia się pełnoprawnych pasterzy. W sprawie terytoriów, posiadających już hierarchię, uczyniono rozróżnienie na te, na których ten stan jest ustabilizowany oraz na te, na których dopiero niedawno ustanowiono hierarchię. Papież zarządził, że również te ostatnie terytoria będą podlegały jurysdykcji Kongregacji Rozkrzewienia Wiary (por. *Sapienti consilio* I,6,1). W odniesieniu do zakonników, pracujących na misjach postanowiono, że będą podlegali kongregacji w zakresie spraw misyjnych, natomiast w sprawach zakonnych Kongregacji Zakonników (por. *Sapienti consilio* I,6,5)²¹.

Do ostatecznego oddzielenia i pełnego usamodzielnienia się Kongregacji Rozkrzewienia Wiary i Kongregacji Rozkrzewienia Wiary dla spraw Obrządku Wschodniego w autonomiczne dykasterie doszło za pontyfikatu Benedykta XV. Na mocy motu proprio *Dei providentis* z 1 maja 1917 r., zniósł on Kongregację Rozkrzewienia Wiary dla spraw Obrządku Wschodniego i ustanowił, niezależnie od Kongregacji Rozkrzewienia Wiary, Kongregację

¹⁹ Por. A. Kmiecik, *Posyłam was...*, s. 20–21.

²⁰ Por. R. Skowronek, *Kongregacja Ewangelizowania Narodów...*, s. 195–196.

²¹ Por. E. Szafranski, *Kuria Rzymska...*, s. 153–154.

dla Kościoła Wschodniego (*Congregatio pro Ecclesia orientali*), której prefekturę zastrzegł dla siebie i swych następców²².

Normy prawne dotyczące kongregacji zostały zawarte w Kodeksie Prawa Kanonicznego (27 maja 1917 r.). Przepisy kodeksowe dotyczące kongregacji zawiera kan. 252 KPK z 1917 r. podzielony na pięć paragrafów. „Kongregacja Rozkrzewienia Wiary kieruje misjami do głoszenia Ewangelii i nauki katolickiej, ustanawia i zmienia niezbędnych misjonarzy, ma władzę rozpatrywania, działania i wykonywania wszystkiego, co w tej sprawie jest konieczne i pożyteczne” (kan. 252 § 1 KPK). Ta ogólnie powierzona jej troska i władza nad misjami zawiera bardzo szeroki wachlarz uprawnień i zadań, który został rozpatrzony w trzech aspektach: terytorialnym, personalnym i rzeczowym²³.

Kolejnym dokumentem zawierającym informacje o kongregacji jest dekret misyjny *Ad gentes divinitus* II Soboru Watykańskiego. Kongregacji Rozkrzewienia Wiary poświęcony jest prawie cały numer 29 w rozdziale V, zatytułowanym: *Organizacja działalności misyjnej – „De ordinatione activitatis missionalis”*²⁴. Papież Paweł VI w motu proprio *Ecclesiae sanctae* (6 lipca 1966 r.) wydał normy wykonawcze do czterech dekretów Soboru Watykańskiego II. Dokument składa się z trzech części:

– Normy wykonawcze do dekretu *Christus Dominus* (o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele) i *Presbyterorum ordinis* (o posłudze i życiu kapłanów),

– Normy wykonawcze do dekretu *Perfectae caritatis* (o przystosowanej odnowie życia zakonnego),

– Normy wykonawcze do dekretu *Ad gentes divinitus* (o misyjnej działalności Kościoła).

Normy wykonawcze do dekretu misyjnego zawierają także wskazania dotyczące Kongregacji Ewangelizowania Narodów²⁵.

15 sierpnia 1967 r. Paweł VI wydał konstytucję apostolską *Regimini Ecclesiae universae*. Konstytucja ta dotyczy reorganizacji Kurii Rzymskiej. Zawiera wskazania na temat kompetencji wszystkich kongregacji, dostosowanych do aktualnych potrzeb Kościoła²⁶. Rozdział IX tej konstytucji (numery 81–91)

²² Por. R. Skowronek, *Kongregacja Ewangelizowania Narodów...*, s. 196.

²³ Por. tamże, s. 197–198.

²⁴ Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002.

²⁵ Normy wykonawcze do dekretu II Soboru Watykańskiego *Ad gentes divinitus* zawarte w motu proprio Pawła VI *Ecclesiae sanctae* (6 lipca 1966 r.), w: „Breviarium Missionum”, Warszawa 1979, cz. 1, s. 421–428 (tłum. F. Wodecki SVD).

²⁶ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 136.

papież poświęcił kongregacji, zmieniając jej nazwę na: Święta Kongregacja Ewangelizowania Narodów, czyli Rozkrzewiania Wiary²⁷.

Kolejnym dokumentem dotyczącym działalności kongregacji jest konstytucja apostolska Jana Pawła II *Pastor bonus* (28 czerwca 1988 r.). Kongregacji Ewangelizowania Narodów poświęcone są artykuły 85–92²⁸. Papież z nazw kongregacji usunął słowo „święta”. Od tego czasu kongregacja nosi nazwę: Kongregacja Ewangelizowania Narodów.

3. Kongregacja i jej osiągnięcia

Jednym z ważnych osiągnięć kongregacji jest opracowanie i wydanie Instrukcji dla wikariuszy apostolskich, udających się do prowincji chińskich: Tonkinu i Kochinchiny z 1659 r., nazywanej też *Magna Charta* Kongregacji, zaadresowanej do wikariuszy apostolskich w Chinach i Indochinach oraz zawierającej wskazówki dla wszystkich misjonarzy. Dwie z nich zasługują na szczególną uwagę: zaproszenie do wspierania miejscowego duchowieństwa oraz zobowiązanie do inkulturacji, z zakazem zwalczania zwyczajów i tradycji danego kraju (z wyjątkiem tych sprzecznych z wiarą i moralnością)²⁹.

Kolejnym osiągnięciem jest Collegium Urbanum, założone przez papieża Urbana VIII (1623–1644) bullą *Immortalis Dei Filius* dnia 1 sierpnia 1627 r., dla seminarzystów z krajów misyjnych. Do 1926 r. Collegium miało siedzibę w budynku Kongregacji Ewangelizowania Narodów przy Placu Hiszpańskim. W 1928 r. papież Pius XI przeniósł uczelnię do nowego kompleksu budynków na szczycie rzymskiego wzgórza Gianicolo, tuż przy Watykanie. Collegium Urbanum przygotowało wiele pokoleń kapłanów-autochtonów, a także większość biskupów z młodych Kościołów, które obecnie w większości same zapewniają formację miejscowego duchowieństwa w licznych miejscowych seminariach niższych i wyższych.

Przy Collegium Urbanum Kongregacja Seminarium i Instytucji Naukowych, dekretem z 1 września 1933 r., erygowała Papieski Instytut Misyjny, z prawem przyznawania stopni akademickich w dziedzinach misjologicznych i prawnych. Jan XXIII, w motu proprio *Fidei propaganda* z 1 października 1962 r., przyznał uczelni tytuł Papieskiego Uniwersytetu Urbaniana.

²⁷ Paweł VI, Konstytucja apostolska *Regimini Ecclesiae universae* (15 sierpnia 1967 r.), w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła, Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 187–189.

²⁸ Jan Paweł II, Konstytucja apostolska Jana Pawła II *Pastor bonus*, w: Jan Paweł II, *Dziela zebrane*, t. IV, Kraków 2007, s. 71–72; *Ustrój hierarchiczny Kościoła...*, s. 241–242.

²⁹ Por. Congregatio Pro Gentium Evangelizatione, *Guida Delle Missioni Cattoliche* 2005, Roma, Urbaniana University Press 2005, 10. Instrukcja Kongregacji Rozkrzewiania Wiary dla wikariuszy apostolskich, udających się do prowincji chińskich: Tonkinu i Kochinchiny, w: „Breviarium Missionum”, Warszawa 1979, cz. 1, s. 41–56.

Od 1966 r. Papieski Uniwersytet Urbaniana podjął się zadania afiliacji wyższych seminariów duchownych i instytutów filozoficznych, teologicznych, misjologicznych i prawa kanonicznego z krajów Afryki, Azji, Ameryki Łacińskiej, Oceanii i Europy. Na uniwersytecie znajduje się również Biblioteka Misyjna³⁰, która odegrała istotną rolę podczas Wystawy Misyjnej, zorganizowanej na życzenie Piusa XI z okazji Roku Jubileuszowego w 1925 r. Biblioteka ta liczy przeszło 100 000 pozycji, od 1933 r., co roku, publikuje *Bibliografię Misyjną*, czyli katalog wszystkich publikacji misyjnych³¹.

Już w 1626 r. powstała drukarnia, nazywana Polyglotta Vaticana, drukująca książki w językach narodów misyjnych. Za pontyfikatu św. Piusa X drukarnia Polyglotta, podlegająca kongregacji, została połączona z drukarnią watykańską. Zaangażowanie kulturalne i misyjne kongregacji ma swoją kontynuację w zbieraniu wszystkich dokumentów misyjnych przechowywanych w archiwum, które powstało w momencie utworzenia kongregacji.

Do osiągnięć kongregacji można także zaliczyć: erygowanie przeszło 1500 terytoriów misyjnych, z których ponad 500 przeszło pod prawo ogólne lub wschodnie; zatwierdzenie około 100 instytutów o charakterze misyjnym lub powstałych na terytoriach misyjnych; szeroką działalność Papieskich Dzieł Misyjnych, które podlegają Kongregacji; założenie w Rzymie kolegiów narodowych (niemiecko-węgierskiego, angielskiego, greckiego, szkockiego, maronickiego, itd.); założenie Międzynarodowego Centrum Animacji Misyjnej (CIAM), w którym odbywają się kursy duchowości, rekolekcje, szkolenia otwarte dla kapłanów, zakonników, zakonnice i świeckich, w celu pogłębienia powołania lub świadomości misyjnej³².

Do wymienionych osiągnięć należy także dołączyć apele i orędzia pisane z okazji Światowego Dnia Misyjnego, których autorem w latach 1930–1964 była Kongregacja Ewangelizowania Narodów (zazwyczaj jej sekretarz), z dwoma wyjątkami: w 1935 i 1938 r. uczynił to prefekt kongregacji: kard. Fumasoni Biondi. Apele i orędzia publikowano w „L'Osservatore Romano” oraz w różnych ówczesnych czasopismach katolickich i misyjnych. Aby podkreślić wagę tego dnia, sam sekretarz kongregacji wyrażał gotowość do wygłoszenia orędzia w różnych językach na antenie radiowej. Przypuszczalnie w latach 1927, 1928 i 1929 nie było apeli ani orędzi z okazji Światowego Dnia Misyjnego, który został ustanowiony 14 kwietnia 1926 r. przez papieża Piusa XI. Pierwszy apel wystosował ówczesny sekretarz kongregacji, kard. Carlo Salotti (1870–1947) 26 września 1930 r. W sumie Kongregacja

³⁰ Obecnie (2011 r.) dyrektorem biblioteki na tym uniwersytecie jest Polak – o. dr Marek Rostkowski OMI.

³¹ Por. M. Rostkowski OMI, *Papieski Uniwersytet Urbaniana*, „Misyjne Drogi” 5 (2000) 21; Congregatio Pro Gentium Evangelizatione, *Guida...*, s. 10.

³² Por. Congregatio Pro Gentium Evangelizatione, *Guida...*, s. 11.

Evangelizowania Narodów wystosowała 44 orędzia misyjne, w tym 30 apeli i 14 orędzi radiowych. Zawierają one wypowiedzi papieży dotyczące działalności misyjnej Kościoła oraz listy, które przychodziły do kongregacji³³.

Pisanie orędzi na Światowy Dzień Misyjny przejęli od kongregacji kolejni papieże: Jan XXIII, Paweł VI, Jan Paweł II i Benedykt XVI. Pierwsze papieskie orędzie wystosował Jan XX II w dniu 22 października 1960 r. Było to jedyne orędzie za jego pontyfikatu³⁴.

Kongregacja wydała także cenne materiały, ukazujące panoramę działalności ewangelizacyjnej i misyjnej Kościoła. Jednym z nich jest „Przewodnik Misji Katolickich”. (*Guida Delle Missioni Cattoliche*). Pierwsza edycja ukazała się w 1934 r., druga w 1946 r., trzecia w 1950 r., czwarta w 1970 r., piąta w 1975 r., szósta w 1989 r. i siódma w 2005 r. Przewodnik zawiera dane o jednostkach administracyjnych Kościoła podległych Kongregacji; mapki, dane statystyczne oraz historię.

W 2011 r. staraniem kongregacji wydano *Atlas Hierarchicus*, zawierający liczne mapy oraz dane geograficzne, statystyczne i historyczne, dotyczące aktualnej obecności katolików na wszystkich kontynentach. Wydanie to zawiera także słowo wstępne Benedykta XVI, co podnosi rangę tego dzieła. Powstało ono przy współpracy trzech kongregacji: Ewangelizowania Narodów, Kościołów Wschodnich i Biskupów oraz Sekretariatu Stanu i kurii generalnej księży werbistów. Publikacja zawiera spis diecezji i równorzędnych jednostek administracji kościelnej. W szczególności uwzględniono nowe Kościoły partykularne, powstałe w ciągu ostatnich 20 lat, od poprzedniej edycji *Atlasu Hierarchicznego*³⁵.

4. Kongregacja i jej współczesna działalność

Kongregacja koordynuje działania misji i analizuje wszystkie kwestie i raporty przysyłane przez ordynariuszy i Konferencje Episkopatów. W sprawach dotyczących członków instytutów życia konsekrowanego, erygowanych na terytoriach misyjnych lub tam działających, została utworzona Stała Komisja Międzydykasterialna, której przewodniczącym jest prefekt Kongregacji Ewangelizowania Narodów. Kongregacji podlegają stowarzyszenia życia apostolskiego, zgromadzenia zakonne działające na rzecz misji, seminaria i wychowanie katolickie, biskupi, duchowieństwo i diecezje na terytoriach

³³ Por. *Apele i orędzia na Światowy Dzień Misyjny (1930–2010)*, *Studia i Materiały Misjologiczne* 17, red. F. Jabłoński, Gniezno 2010, s. 15–17.

³⁴ Por. Jan XIII, *Messaggio per la Giornata Missionaria (22 ottobre 1960)*, http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/messages/documents/hf_j-xxiii_mes_19601022_giornata-missionaria_it.html, [dostęp: 14.09.2011].

³⁵ Por. www.radiovaticana.org/pol_RG/2011/luglio/11_07_06.html, [dostęp: 2.11.2011].

misyjnych. Kongregacja zarządza majątkiem oraz innymi dobrami przeznaczonymi na rzecz wspierania misji. Dysponuje też specjalistyczną agencją FIDES, dostarczającą aktualnych wiadomości na temat działalności misyjnej i spraw związanych z ewangelizacją (www.fides.org)³⁶.

Kongregacji podlega zbiórka *ut stipis Epiphaniae*, zorganizowana dla wyzwolenia niewolników w Afryce. Rozpowszechniana encykliką Leona XIII *Catholicae Ecclesiae* z 20 listopada 1890 r., stała się papieską i zaczęła podlegać Kongregacji Ewangelizowania Narodów. Paweł VI, dnia 15 listopada 1976 r., potwierdził zbiórkę na rzecz Kościoła w Afryce, ale przeznaczył ją dla katechetów na wszystkich terytoriach misyjnych³⁷.

Rocznik papieski „*Annuario Pontificio 2011*” w rozdziale *Hierarchia Kościoła katolickiego i jej stolice (miejsca)* zawiera wykaz wszystkich jednostek administracyjnych. Zamieszczone tam jednostki bez oznaczenia (bez gwiazdki) podlegają Kongregacji Biskupów. Te, które są zaznaczone jedną gwiazdką, podlegają Kongregacji Kościołów Wschodnich, z kolei jednostki oznakowane dwiema gwiazdkami podlegają Kongregacji Ewangelizowania Narodów i są terytoriami misyjnymi³⁸.

Zasadniczo istnieją cztery podstawowe jednostki administracyjne Kościoła katolickiego podlegające Kongregacji Ewangelizowania Narodów: diecezja misyjna³⁹, wikariat apostolski⁴⁰, prefektura apostolska⁴¹ i misje *sui iuris*⁴². Ponadto kongregacji podlegają niektóre z takich jednostek, jak: patriarchaty (Patriarchat Wschodnich Indii)⁴³, opactwa terytorialne (Tokwon w Korei)⁴⁴, ordynariaty polowe (Korea, Kenia, Indonezja, Nowa Zelandia, Republika Południowej Afryki i Uganda)⁴⁵ oraz administratury apostolskie (Atryrau, Harbin w Chinach, Kirgistan i Uzbekistan)⁴⁶.

W 2010 r. kongregacja obejmowała 1094 terytoria misyjne: 183 archidiecezje, 770 diecezji, 81 wikariatów apostolskich, 39 prefektur apostolskich, 9 misji *sui iuris*, 6 ordynariatów polowych, 4 administracje apostolskie i 1 opactwo terytorialne oraz 1 Patriarchat Wschodnich Indii. Terytoria misyjne w 2010 r. znajdowały się na 4 kontynentach: Afryka, Ameryka, Azja

³⁶ Por. <http://info.wiara.pl/doc/856117.Nowy-prefekt-Kongregacji-ds-Ewangelizacji-Narodow>, [dostęp: 5.07.2011].

³⁷ Por. „*Annuario...*”, 1841.

³⁸ Tamże, 2.

³⁹ Tamże, 11–818.

⁴⁰ Tamże, 1050–1066.

⁴¹ Tamże, 1067–1071.

⁴² Tamże, 1075–1076.

⁴³ Tamże, 3–8.

⁴⁴ Tamże, 1033–1035.

⁴⁵ Tamże, 1041–1048.

⁴⁶ Tamże, 1072–1073.

oraz Australia i Oceania w 138 krajach. Najwięcej terytoriów misyjnych, podlegających kongregacji, leży na kontynencie afrykańskim – 496, następnie na kontynencie azjatyckim – 473, w Ameryce – 78 (Południowej – 46, Północnej – 32) oraz w Australii i Oceanii – 46. Najwięcej terytoriów misyjnych znajduje się w następujących krajach: w Chinach – 144, w Indiach – 128, w Nigerii – 52, Demokratycznej Republice Konga – 44, Indonezji – 38 oraz w Tanzanii – 32, Republice Południowej Afryki – 27, Wietnamie – 26 i w Kenii – 26.

Zakończenie

Dzięki Kongregacji Ewangelizowania Narodów, powstałej w 1622 r., Kościół uświadomił sobie na nowo jego funkcję jako powszechnego urzędu duszpasterskiego. Tych zadań nie można już było pozostawić jedynie dobrej woli monarchów czy nawet gorliwości misyjnej poszczególnych zakonów. Należały one do obowiązków następcy św. Piotra. Stanowiły część jego posłannictwa jako następcy apostoła, któremu Pan powierzył sprawowanie urzędu pasterskiego nad całym Kościołem⁴⁷.

Na koniec warto podkreślić udział Polaków w pracach kongregacji, a zwłaszcza kard. Mieczysława Ledóchowskiego, który w latach 1892–1902 pełnił urząd prefekta kongregacji.

22 stycznia 2005 Jan Paweł II mianował ks. Henryka Hosera (pallotyn, misjonarz, lekarz) arcybiskupem *ad personam* i sekretarzem pomocniczym kongregacji oraz przewodniczącym Rady Wyższej Papieskich Dział Misyjnych. Funkcję tę abp Hoser pełnił do 24 maja 2008 r.

Obecnie w pracach kongregacji uczestniczą: kard. Zenon Grocholewski, abp Wiktor Skworec, abp Tomasz Peta, abp Henryk Hoser SAC oraz ks. prof. Jan Górski. W poprzednich latach: kard. Henryk Gulbinowicz, kard. Franciszek Macharski, ks. Adam Wolanin SJ, ks. prał. Jan Piotrowski i ks. Edmund Michalski MSF.

Pracownikami kongregacji są: ks. Wojda Tadeusz SAC, ks. prał. Władysław Zarębczan i ks. Tadeusz Nowak OMI. W poprzednich latach pracował ks. prał. Roman Sadowski.

⁴⁷ Por. *Historia Kościoła katolickiego...*, s. 207.

Irena Kadłubowska*

Legionowo

100. ROCZNICA URODZIN KSIĘDZA KARDYNAŁA ADAMA KOZŁOWIECKIEGO TJ

W połowie XIX wieku pradziadek ks. kard. Adama Kozłowieckiego, Jan Nepomucen Józef Ostoja Kozłowiecki, zamieszkał z żoną Balbiną, córką Szczepana Dolańskiego, właściciela licznych posiadłości, w okolicach Majdanu Królewskiego. Majątek Jana i Balbiny Kozłowieckich, poszerzony o Majdan z Porębami i Hutę Komorowską z przyległymi do niej przysiółkami, odziedziczył ich syn Czesław (dziadek kardynała). Czesław był osobą majątną, prowadził ożywioną działalność gospodarczą i społeczną. Wybudował pałac w Hucie Komorowskiej, do którego przeniósł się z żoną Marią. W 1874 r. Czesław przekazał wszystkie dobra synowi Adamowi, ostatniemu dziedzicowi majątku, który poślubił Marię z domu Janocha. Ze związku Adama i Marii Kozłowieckich przyszło na świat trzech synów: Czesław (25.11.1909), Adam – przyszły jezuita i kardynał (1.04.1911) oraz Jerzy (24.02.1914).

Adam, podobnie jak bracia, urodził się w Hucie Komorowskiej, należącej w tamtym czasie do diecezji przemyskiej województwa lwowskiego. Sakrament chrztu świętego Adam otrzymał w domu rodzinnym 4 czerwca 1911 r. z rąk wikarego, ks. T. Macha. Rodzicami chrzestnymi byli Stanisław Dolański (wujek) i Kazimiera Kellerman.

* Irena Kadłubowska – doktor misjologii, autorka książek: *Od hrabiego do misjonarza: Adam Kozłowiecki TJ. życie i dzieło; Podróż do Afryki gdzie do niedawna panowała dżungla*, przewodnicząca PZC Caritas w Legionowie, członek SMP.

STOWARZYSZENIE MISJOLOGÓW POLSKICH

Rocznik Stowarzyszenia Misjologów Polskich
Annual of Association of Polish Missiologists
Tom 4

Redaktor:
Ks. Jan Górski

Studia Misjologiczne
Tom 4
2011

Księgarnia św. Jacka
Katowice 2011